

Matyikó Sebestyén József: Hungarovox
Takarónk a csillagos ég Kiadó, 2013.

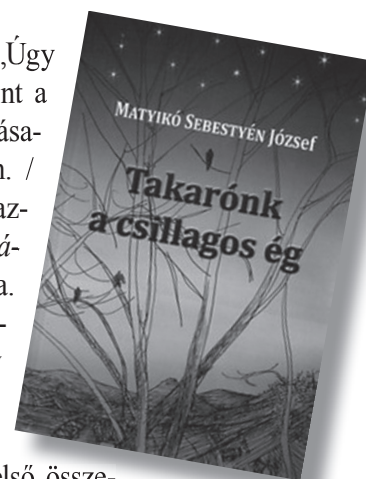
Kétrészes verseskötéssel állt elő 2013 tavaszán a Hungarovox Kiadó. A *Takarónk a csillagos ég* Matyikó Sebestyén József siófoki költő alkotása, amely szerkesztésmódját tekintve annyiban különleges, hogy a mintegy százharminc oldalas kötet első százoldalnyi „hagyományos” verseit az utolsó harminc oldalán a költő gyűjtötte népi imák és énekek váltják fel. Tartalmilag mégsem érezzük kettészakítottnak a kötetet. Matyikó versei mintegy előszavai a népi imáknak, vagy, ha úgy tetszik, a népi imákban csengenek tovább Matyikó versbéli fohászaival.

A Pereszlenyi Helga tervezte puhakötéses borító a címben említett „takaróként” rejti a muzeológus, etnográfus költő szám szerint hatvanhárom versét és a már fentebb említett apokrif imákat. A kötetet Varga Imre, szintén siófoki kötődésű, Kossuth- és Herder-díjas szobrász grafikái díszítik, és Juhász Ferenc Kossuth-díjas költő írt hozzá bevezetőt. Ebben Juhász „egy szélesen és hosszan kiterített keresztretjvény”-hez hasonlítja Matyikó kötetét, amit meg kell fejteni. Azt írja, hogy „a vízszintes és függőleges négyzetsorokból, négyzöglécekből összerakott négyzetrács-hálólap (mint a lepkeszárny púdertollazata alatti mikrolécszárnycsont-váz) minden celláját ki kell tölteni, hogy a megfejtett jelentés-sorokból, a kérdések igazolt válaszaiból kiragyogjon végül a megfejtés, a pontos válasz.” S ha a versek, vagy akár az imák transzcendensre nyitott beszédére gondolunk, igazat kell adnunk Juhásznak: Matyikó versei tele vannak megfejtésre váró képekkel, metaforákkal s dunántúli költők, írók monogramjával, jobb esetben keresztnevével. Aki nem tudja ezeket a „retjvényeket” feloldani, nehezen érti Matyikó nyelven túli vagy a nyelv mögötti mondandójának lényegét.

A kötet első, azaz verses részét Matyikó négy ciklusra osztotta, mint a *Pusztai tűzhelyek*, a *Vasra vert fohász*, a *Fehér karácsony* és a *Madarak és halak*. Mindegyik cikluscím egy-egy verscímet takar, amelyet a költő a legdominánsabbaknak érzett az egybegyűjtött poémák között. S valóban, ezek a versek idézik meg talán leginkább azt a szülőföldhöz való erős kötődést, amit Matyikó, ha akarna, se tagadhatna le, s amelyek a fő csapásirányát adják költészetének. A Dunántúl tájai, a Balaton és Somogy falvai köszön-

nek vissza a sorok közül. „Úgy nézek végig a tavon, / mint a gyermekkor söpört / padlásain, / a koporsós kálvárián. / Kuvaszfehér határ, / akár kazlakon kucsma” (*Fehér karácsony*). Ez az ő igazi hazája. Családja régi somogyi múlt-ra tekint vissza. Mint egy interjúban mondja magukról: „Siófok egyik alapító családja [voltak], már az első összeírásban szerepelnek. Az 1700-as években kerültek ide Zalából, ahol annak előtte Mátyás király szabad vadászaiéként laktak Csepely községet. Édesanyám az alapítók kései leszármazottja. Apai őseim, a Matyikók Felső-Odera menti halásznépek voltak, akiket Lécs Ágoston, akkori tihanyi apát éppen a balatoni halászat fellendítése céljából telepített le Zamárdiba, az akkor kimért jobbágytelkekre. Itt gyorsan elszaporodtak, és magyarrá lettek. Soraikból a század végére öregbírók és esküdtek kerültek ki. Később, a szabadságharc előtti ínséges időkben, a falu többi lakosaival együtt fejezték ki „szülőföldjükhöz” való ragaszkodásukat. Elődeink között volt vízimolnár, földműves, de még olyan is akadt, aki a gazdálkodás mellett foghúzással is foglalkozott.” Ennek a múltnak több versében is emléket állít: Csepely előkerül a *József, az ács és fiai* című költeményben, Zamárdi pedig egészen különleges módon, egy ősenek, Matyikó Sebestyén 1741-ben íródott levélrészletében és a hozzá írott versben bukkan fel: „hogy zihált szépapám / a Jögért... míg csontjait / aszalta tikkasztó Idő...” (*Vánkossá tisztul a fény...*).

Mindezek mellett azonban Siófok lesz az a hely, amelyhez újra és újra visszatér a versekben. Mert bár hivatalos irataiba a születési helyhez – a szülésnél fellépő komplikációk miatt – Székesfehérvár van beírva, s iskoláit Budapesten, Baján, Kaposváron, Szombathelyen és Debrecenben végezte, azért Siófok maradt mindvégig az ihletet adó terep, az örök otthon. Matyikó mindent tud a városról, annak történelméről, kulturális életéről, irodalmi múltjáról. A *Takarónk a csillagos ég* kötetben is több helyen állít emléket a városnak. Hol Krúdyt, hol Rejtő Jenőt, hol Karinthyt, hol Salamon Bélát idézi meg egy-egy strófa erejéig. „A tóra hó hull, néma vakolat. / Karinthy és Salamon Béla / árnya ott sétál a Batthyány utcán / az emléktábla alatt, üres virradóra” (*Rejtő Jenő*

emlékének), vagy éppen: „Gyula Bátyám! Mi itthon vagyunk! / Podolintól Nyíregyházán át Siófokig” (*Krúdy siófoki platánjai*).

De ugyanezek a versek miközben egyfajta erős ragaszkodást mutatnak a gyökerek felé, egyben nyitnak az ég, a spirituális világ felé is. Nemcsak visszafelé, lefelé, hanem előre, fölfelé is tekint: „Álmodom az égbe szállt világot, / V-ből kilőtt ludak, arkangyalok” (*Madarak és halak*). Versei az öröklét kapuján döngető ember keresésének tipikus képét mutatják, összeverődve, mint „...Isten madarai, / csapdosnak a mennyég gótikumában” (*Madarak és halak*). Úgy keresi a válaszokat, mint a tengerész a világítótorony biztonságát: „A világítótorony Isten gyertyája” – írja a *Vasra vert fohászban*.

Ugyanebben a gondolatkörben érdemes megjegyezni azt is, hogy a fény és a csend két olyan visszatérő motívum eszköztárában, amelyek karakterizálják költészetét. E kettőről nekünk minden esetben – talán nem véletlenül – a víz, a tó, a Balaton mint az elíziumi mezők végtelen békéjének metaforája jut eszünkbe. Ahogy a hatalmas vízfelületen szinte ropog a napfény, a levegő, a kék ég a nagy csendben. Matyikónál hol „csobban a csend” (*A legendák megmaradnak*), hol „csontig hasító” (*A gyermekkori kert*), hol pedig azt mondja ki, hogy „A hallgatás / fontosabb minden leírt mondatnál” (*Papp Árpád halálhírére*). A legszebb mégis az, amikor az ősökre emlékező versében egyenesen „Vánkossá tisztul a fény...” (*Vánkossá tisztul a fény...*). Nincsenek felesleges sorok, töltelék-versek a kötetben. A költő nem locsog, mint akiben nagy lárma van: annyit ír, amennyi szükséges.

Különleges, legalábbis a figyelmünkre érdemes az is, hogy a fent jelzett hatvanhárom vers közül harminchatot valakinek dedikált, ami mintegy kijelöli azt a szellemi mozgásteret, amelyben láthatólag otthonosan érzi magát. A nevek főként a Dunántúl irodalmához kötik a versbeszéd horizontját. Olyan személyeket idéz meg többek között, mint a költők közül Takáts Gyulát, Fodor Andrást, Sinka Istvánt, Keresztury Dezsőt, Veres Pétert, az etnográfusok közül Együd Árpádot, Dankó Imrét, Kanyar Józsefet, s a festők, szobrászok közül Varga-Hajdú Istvánt, Csiszár Eleket, Schéner Mihályt, Varga Imrét. Ők azok a szellemi elődök, társak, akik miatt Matyikó Sebestyén József az lett, aki.

Kötetének második részében az Erdélyi Zsuzsa etnográfus által megkezdett sorba állt be, aki az Új Írás folyóiratban 1970-ben harminckét népi szakralitást tükröző szöveget közölt, mint valami mini-antológiát.

Ugyanezt teszi most Matyikó is, amikor tíz apokrif imát (több fennmaradt változatban) és tizenhárom andocsi búcsúéneket válogat be kötetébe. A műfaji azonosságon túl további kapcsolódási pontja lehet Erdélyi és Matyikó szövegtörzseinek, hogy mindkettőhöz Juhász Ferenc írt bevezetőt. S ha ehhez hozzávesszük, hogy 1971-ben, Erdélyi apokrif imáin felbuzdulva az a Major-Zala Lajos, Svájcban élő költő jelentetett meg *Imátlan ima* címmel kötetet – hasonló szövegekkel, akit Matyikó is ismert, a kör bezárulni látszik. Vagy éppen most nyílik ki, lép egyet tovább ez a különleges nyelvet és szakralitást is mentő műfaj, amelyet Juhász Ferenc „apokrif mánornak” nevezett. Akárhogy is, ezek a magyar népköltészetnek olyan új, fontos ágát képezik, amelyek – ahogy Major-Zala írja kötetének bevezetőjében – „elfelejtett korok vigasztaló híradását sugározzák, ismeretlenül letűnt idők néplélektani vonatkozásait közvetítik, s oly távoli évszázadok sajátos látásmódjáról tanúskodnak, amelyről mindeddig nagyon keveset tudunk. Ősi magyar pogány rituálék keresztény-köntösű szemlélete kerül bennük napvilágra.” Matyikó jó etnográfushoz méltóan, a kötetben szereplő imák és búcsúénekek mindegyikénél szerepelteti a gyűjtés helyét, idejét és annak a személynek a nevét, aki elmondta őket. „Verseskötetem második része az általam gyűjtött folklórszövegek reinkarnációja a mai olvasó számára, erősen kapcsolódva az eredeti vallásos énekekhez és imádságokhoz” – írja könyvében a szerző.

Matyikó egyébiránt már hosszú évek óta kutatja a Balaton régió művelődéstörténetét, s ennek keretében már 1970-től kezdődően készített magnófelvételeket a jó emlékezettel bíró siófoki öregekkel, akik népi játékot és gyógymodot, imádságot hagytak nála örökül. Egyik nagy munkája a település, Siófok egykor országos hírű népfőiskolája történetjének megörökítése.

Mindent egybevéve Matyikó Sebestyén József olyan különleges kötetet tett le az asztalra, amely méltán tarthat igényt érdeklődésünkre. A költő ismeri az írás érzékeny pontjait: érintései valamiképp a mélyig hatolnak, legyen az egy saját vers, vagy éppen a néphagyomány ezek a különleges, regőlénekszerű variánsai. Van füle és szeme meghallani és meglátni azokat a lelki, szellemi gondolatrügyeket, amelyeket aztán nagy érzékenységgel bontogat. *A Takarónk a csillagos ég* a Szentírás egyik alapgondolatára hajazva – *Quae sursum sunt quaerite!* (*A fent lévőkkel keressétek!*) – metafizikai, azaz a fizikai valóságon túli mondandót hordoz. Csak legyen elég erőnk és bátorságunk fölfelé élni!

Bartusz-Dobosi László